

1160

LEVENSSCHETSEN

van

Vooraanstaande Indonesiërs

M. Aboekassan
Atmodirono

E

16

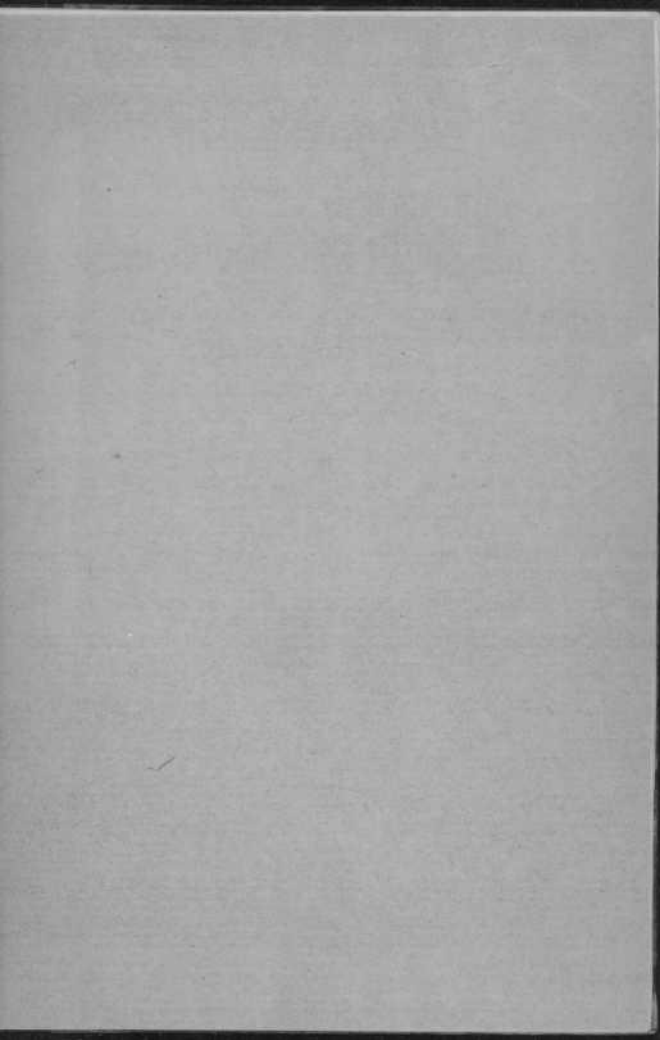
ILSO

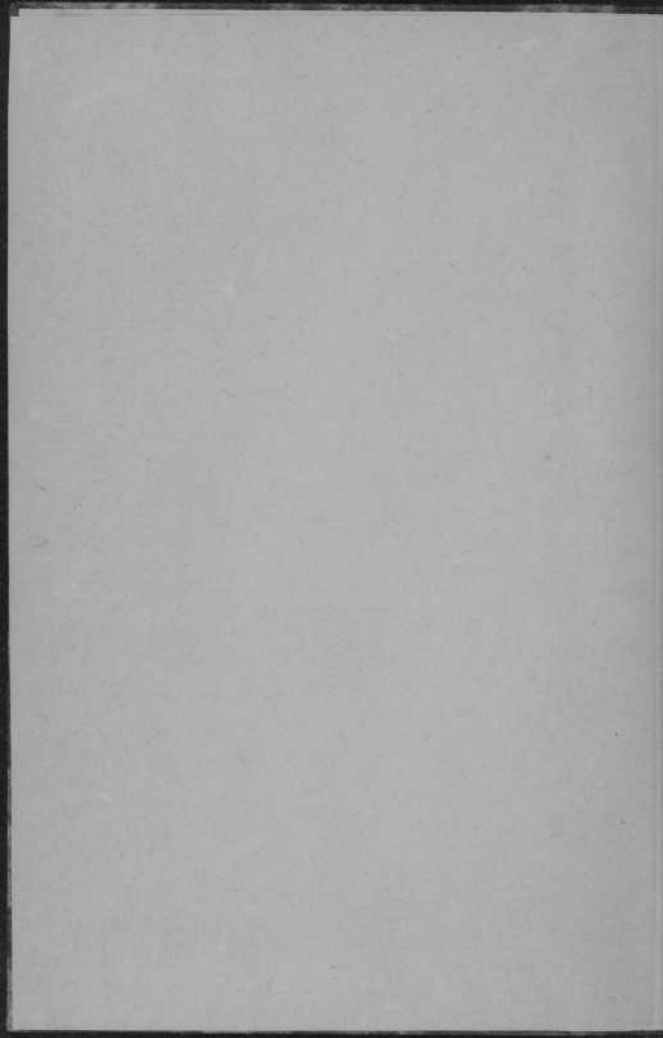
R. A. van Sandick c.i.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0443 4467

29977

1160 E16

Levensschets
van
M. A. Atmodiriono
door
R. A. van Sandick c. i.
Met Portret

's-Gravenhage
1921

2001

„HADI POESTÅKÅ” Boekh. en Uitg.-Mij.
Amsterdam, Saxenburgerstraat 34
Den Haag, Valkenboschkade 626

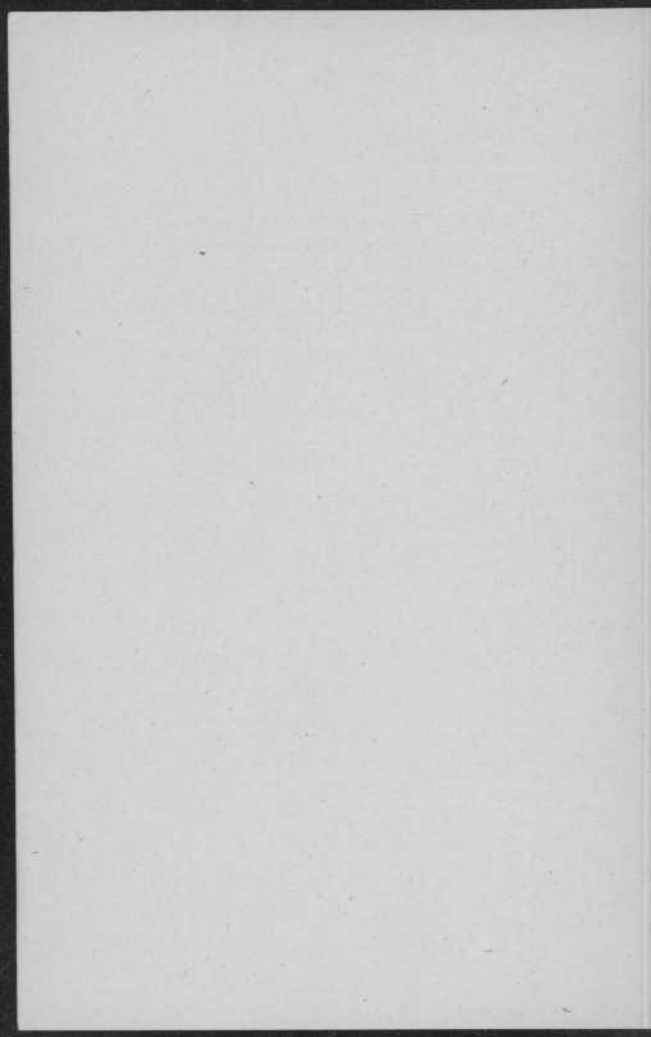

DRUKKERIJ TEN HAGEN, DEN HAAG

MAS ABOEKASSAN ATMODIRONO
(Foto Keng Seng, Semarang)

† 23 JULI 1920

MAS ABOEKASSAN ATMODIRONO
die als een der eerste inheemsche technici een man van beteekenis was in de Indische maatschappij, werd geboren te Wonosobo op 18 Maart 1860, als zoon van Atmodirono, hoofddjaksa te Poerworedjo, residentie Kedoe. Hij bezocht aldaar de Europeesche lagere school en daarna de Koningin Wilhelminaschool te Batavia.

Hij kreeg in 1878 een aanstelling als opzichter 3de klasse bij den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken. Hij was daardoor een der eerste Javanen, die volledig met Europeanen werd gelijk gesteld, in positie, zoowel als in salaris. Hij werd achtereenvolgens opzichter 2de en 1ste klasse en had tot standplaatsen Pedjarakan, Pasoeroean, Poerworedjo, Keboemen, Karanganjar, Bandjarnegara en Semarang.

Intusschen had Atmodirono zich met noeste vlijt op de studie toegelegd, niettegenstaande zijn drukken technischen werkring. Hoewel hij nooit schoolonderwijs in de Westersche moderne talen deelachtig was geworden, wist hij zich door zelfstudie zóó te ontwikkelen, dat hij Fransch, Engelsch en Duitsch niet alleen kon lezen en schrijven, doch zelfs gesprekken in die talen kon voeren.

Maar zijn technische loopbaan kreeg een hoogere richting, nadat hij in 1898 te Semarang het examen voor architect bij den Waterstaat had afgelegd. Het duurde nog 3 jaar vóór, ten gevolge van een vacature in laatstgenoemden rang, die boven dien van opzichter staat, zijn benoeming tot architect

bij den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken afkwam. Hij heeft dat ambt 19 jaar vervuld. Zijn ambtelijke arbeid ondervond waardeering bij zijn chefs, zooals bleek, toen hij in 1912 benoemd werd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. De uitreiking van dit onderscheidings-teeken was een indrukwekkende plechtigheid, die werd bijgewoond door vele ingenieurs en opzichters uit Semarang's omgeving. Nadat zijn toenmalige chef ir. A. M. Valkenburg, hoofd der Irrigatie-afdeeling Serang, het benoemingsbesluit had voorgelezen en den nieuwbenoemde de ridderorde op de borst had gespeld, sprak hij den wensch uit, dat het plichtsbesef en de opvatting van de taak, door Atmodirono aan den dag gelegd, voor anderen een voorbeeld ter navolging zou zijn.

In het inheemsche vereenigingsleven trad hij op den voorgrond. Verschillende vereenigingen hebben haar ontstaan aan hem te danken. Zoo stichtte hij in 1911 de vereeniging voor inheemsche ambtenaren „Mangoen Hardjo", die thans 2000 leden telt en 24 afdeelingsbesturen op Java en Madoera. Uit het verslag der eerste 10 jaar, 1911—1920, blijkt, welke verbeteringen in die jaren gebracht zijn in de pryaji (ambtenaars)-wereld, menigmaal het gevolg van voorstellen, door hem, als voorzitter der vereeniging, bij de Regeering aanhangig gemaakt.

Verder had hij een belangrijk aandeel in de totstandkoming (1913) van den Regentenbond „Sedyo Moeljo", die 40 van de 70 regenten op Java en Madoera tot haar gewone leden, en eenige niet-

regenten tot haar buitenleden telt. Hij bekleedde het ambt van secretaris van die vereeniging.

Geruimen tijd was hij commissaris van het hoofdbestuur der bekende vereeniging „Boedi Oetomo”, en was ook voorzitter. Maar hij was een zelfstandige persoonlijkheid en hij kon zich moeilijk vereenigen met het betrekkelijk scherp belijnd programma van Boedi Oetomo, want hij volgde een eigen lijn in zijn streven tot bevordering van de belangen van zijn landgenooten.

Een stichting van groote beteekenis was de Technische Avondschool te Semarang, die door Atmodirono is opgericht. Zij geeft aan hoofdzakelijk inheemsche jongelieden van voldoende aanleg gedurende 5 dagen der week in de avonduren onderwijs in technische en aanverwante vakken. Na 4-jarigen cursus kunnen de leerlingen, na afgelegd eindexamen, geplaatst worden als onderopzichters, respectievelijk opzichters bij den Waterstaat, bij locale werken of bij particulieren. De betrokken chefs dezer jongelieden laten zich over het algemeen gunstig uit over hun bruikbaarheid in de practijk. Aan deze school zijn thans 3 ingenieurs der B. O. W., 1 architect, 4 opzichters, 1 onderwijzer met hoofdacte en 1 candidaat-notaris als leeraren verbonden. Zij telt thans 70 leerlingen en zij mag zich verheugen in jaarlijksche subsidie van het gouvernement, de gemeente en van andere lichamen en personen.

Hij was lid van den gemeenteraad van Semarang van af de instelling der gemeente. Wars van tri-

bune-reclame, sprak hij weinig in het openbaar, maar in de technische commissie van den gemeenteraad heeft hij degelijk en goed werk verricht.

In 1918, bij de instelling van den Volksraad, werd hij tot lid van dit college gekozen. Uit de aanhaling van eenige zinsneden, die hij sprak in de eerste zitting van dat hooge college, moge blijken hoezeer hij zijn best deed om de nooden en behoeften van het Javaansche volk te peilen, terwijl zij tevens een merkwaardig teeken zijn van zijn groote gematigdheid.

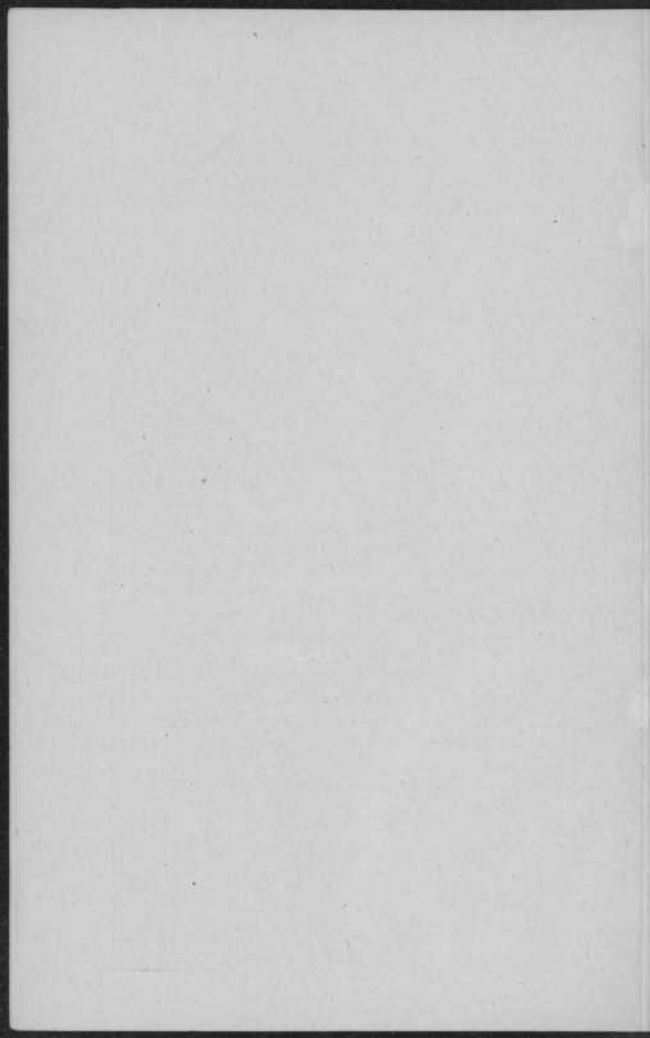
„Als voorzitter van de vereeniging van Inlandsche ambtenaren Mangoen Hardjo ben ik op de hoogte van hun denkbelden en van hun toestand, terwijl ik uit den aard van mijn betrekking dikwijls in de gelegenheid ben geweest, om, als gewoon mandoeur gekleed, gesprekken te voeren met koelies in de verschillende streken van Java, die mij hun toestand zonder schroom bloot legden.

„Door eigen waarnemingen en inlichtingen van anderen, ben ik tot de conclusie gekomen, dat de toestand van het volk zoo niet beter, dan toch niet slechter dan 25 jaren geleden is, ondanks de sterke toename van het zielental en de meerdere behoeften.

„De regeering doet wat in de gegeven omstandigheden mogelijk is om ons vooruit te brengen. De een zegt dat het ontwikkelingsproces niet snel genoeg gaat, de andere van wel, dit is een kwestie van opvatting. Door de invoering van locale raden en van den Volksraad heeft de regeering bewezen,

De Mangkoe Nagaransche societeit te Soerakarta, ontworpen door wijlen M. A. Atmodiriono.

het nuttig te vinden om de geregeerden medezegenschap in het bestuur te geven. Nu zijn de aan de colleges gegeven bevoegdheden nog niet veel, maar als begin kan men daarmee tevreden zijn. „De instelling van den Volksraad is een gewichtige gebeurtenis in den ontwikkelingsgang van het land.”

Hij was een stoere werker, hij stelde gemakkelijk en drukte zich duidelijk uit. Hij heeft — gedeeltelijk anonym — een zeer groot aantal artikelen geschreven, en daarmee veel uitgezaaid. Steeds kwam hij op voor de belangen van land en volk van Java. Karakter en levensopvatting beide brachten mede, dat hij menigmaal willig in de schaduw bleef, terwijl anderen, van het kasteel blazend, op den voorgrond traden. Maar, met zijn buitengewone zelfbeheersching, zijn groote kalmte en zijn verwonderlijke bezadigdheid, heeft hij voor zijn volk meer bereikt, dan menigeen zou vermoeden.

Geheel de inheemsche wereld van Java betreurt zijn heengaan. Maar ook zij, die in hem een technischen medewerker hadden, in de eerste plaats de opvolgende chefs (thans hoofd) der irrigatie-afdeling Serang, bewaren zijn aandenken.

Naast de waterbouwkunde trok ook de bouwkunde hem aan. De Mankoenegaransche Sociëteit te Soerakarta, uit een architectonisch oogpunt een zeer merkwaardig gebouw, waaraan eigenaardige Oostersche motieven zijn verwerkt, is door hem ontworpen.

De hoofdingenieur bij den Waterstaat en 's Lands

Burgerlijke Openbare Werken, hoofd der afdeeling Havenwezen in Indië, Ir. A. M. Valkenburg schreef mij over hem het volgende:

„Persoonlijk achtte ik Atmodirono, die 8 jaar onder mij gediend heeft, zéér hoog. Hij was vóór alles Inlander, die zijn land en zijn volk lief had in den goeden en waren zin van het woord.

„Daarom was hij zeer zeker niet de man naar het hart van sommige zoogenaamde volksleiders, hij was te eerlijk en zocht nooit zichzelf. Eenvoudig, eerlijk en steeds bereid om hulp te verleenen met woord en daad, waar hij maar kon — dāt was Atmodirono.

„Het zou moeilijk na te gaan zijn, hoeveel opzichters van de B. O. W. (en daarmee bedoel ik speciaal de inheemsche) hun opleiding en dus hun tegenwoordige betrekking, hetzij in of buiten den Gouvernementsdienst, aan hem te danken hadden. Zijn huis had veelal meer van een internaat dan van een particuliere woning; hij zorgde voor alles, want veelal waren zijn leerlingen niet in staat om financieel iets bij te dragen, in ieder geval buitengewoon onbeteekenend.

„Nimmer heb ik hem in Europeesche kleederdracht gezien — hij was en bleef Javaan.

„Het is inderdaad waar, dat deze eenvoudige man zoovéél voor zijn volk gedaan heeft, dat niemand zich hieromtrent een juist denkbeeld kan vormen.

„Aan den weg timmeren was hem een gruwel.

„Mag hij misschien intellectueel minder hoog staan dan enkele thans op den voorgrond tredende In-

landers (ik denk hierbij aan enkele regenten en heb niet het oog op eenige, zoogenaamde, volksleiders) hij had een goede dosis gezond verstand en karaktereigenschappen die zóó hoog staan, dat deze bij vele anderen niet gevonden worden."

Hij stond steeds in briefwisseling met mannen, die hem vroeger in Indië gekend hadden, en, toen zijn veelbelovende oudste zoon Basoeki als student werd ingeschreven aan de Hoogere Landbouwschool te Wageningen, ondervond deze jonge man bij velen in Nederland een hartelijke ontvangst, uit persoonlijke herinnering aan zijn vader. Ik ontmoette Basoeki herhaaldelijk bij wijlen ir. J. C. Heyning. In het werk „Leven en Arbeid van mr. C. Th. van Deventer, beschreven en verzameld door dr. H. T. Colenbrander en J. E. Stokvis", 1ste deel, blz. 418, lezen wij:

„Den 18^{den} September 1915 stond mr. C. Th. van Deventer, te Wageningen, aan het graf van een der meestbelovende Javaansche jongelieden, die toen in Nederland studeerden: Basoeki, zoon van een zijner geregelde inlandsche correspondenten, den architect Atmodirono. Hij sprak van dat sterfgeval met bijzondere ontroering."

Het was de laatste maal dat Van Deventer, die warme vriend van Indië, zich buiten zijn woonplaats begaf. Acht dagen later was ook hij gestorven. Onder zijn nagelaten papieren bevindt zich zijn briefwisseling met Atmodirono. Mevrouw de Wed. E. van Deventer-Maas had de welwillendheid mij die stukken ter inzage te geven. De ge-

wisselde brieven, 50 in getal, strekken zoowel Van Deventer als Atmodirono tot eer. In de brieven van Atmodirono vallen twee zaken op. Eerstens, dat zij, in onberispelijk Nederlandsch geschreven, aantonen, hoe volkomen hij onze taal beheerschte. In de tweede plaats zijn zij een onwraakbaar getuigenis van zijn nauwgezetheid, zijn beminne-lijk idealisme, zijn helderen, tevens hoopvollen, blik op Indische toestanden, zijn onwrikbaar ver-trouwen in de toekomst van Java en het Javaansche volk, maar vooral ook van zijn innig streven naar verbetering van wantoestanden, naar hervorming op politiek, sociaal en economisch gebied in het belang der inheemsche bevolking. Meermalen op-pert hij nieuwe denkbeelden. En, als Van Deventer het soms niet met hem eens is en bedenkingen op-pert, gaat hij nimmer zulk een opmerking voorbij, doch beantwoordt ze, steeds uitermate zakelijk, met bescheidenheid, doch met ernst.

Zijn laatste brieven stemmen ons tot weemoed. We zien daaruit hoeveel, inderdaad gegronde, verwachtingen hij bouwde op zijn zoon, die, zoo-als Van Deventer hem schreef, zoo goed oppaste in Nederland.

De dood van dien geliefden zoon Basoeki was een zware slag voor den ouder wordenden Atmo-dirono. In April 1920 begon hij te lijden. De voor-jaarszitting van den Volksraad te Batavia kon hij niet meer bijwonen, en ook de gemeenteraads-zittingen te Semarang kon hij niet meer, zooals hij gewoon was, geregeld bezoeken. Den 23sten Juli

1920 overleed hij in zijn huis op den Karreweg, te Semarang.

Hij werd begraven op het kerkhof te Bergotta. De belangstelling was, gelijk te verwachten was, bijzonder groot; een zeer groot aantal auto's en rijtuigen ging achter de onder kransen bedolven lijkbaar. Behalve door de familieleden, werd aan Atmodirono's stoffelijk overschot de laatste eer bewezen door den directeur van de haven zijn oud-chef ir. Valkenburg, den burgemeester, den assistent-resident, de regenten van Semarang en van de omliggende regentschappen, ambtenaren van de B. O. W., zoowel uit Semarang, als uit de omgeving, verder de hoofdbestuursleden van „Boedi Oetomo”, „Mangoen Hardjo” en andere vereenigingen. Het hof van Solo had eveneens een vertegenwoordiger gezonden.

De begrafenis droeg een zeer eenvoudig karakter, geheel in overeenstemming met het leven van dezen voorman van het Javaansche volk. Nadat het stoffelijk overschot onder het opzeggen van gebeden in de groeve was neergelaten, werden er bloemen gestrooid. Daarna werden opnieuw gebeden door den penghoeloe opgezegd. En daarmee was de in haar eenvoud aangrijpende plechtigheid afgelopen. Gesproken werd er niet, ofschoon dat wel in de bedoeling had gelegen. De hoofdingenieur Valkenburg had in de eerste plaats die taak op zich willen nemen. Maar ook hij zwichtte voor den wensch van de familie, dat, er overeenkomstig den ouden adat der Javanen, geen rede-

voeringen aan het graf zouden worden gehouden. De inheemsche bevolking, wier pleitbezorger Mas Aboekassan Atmodirono zoo menigmaal geweest is, verliest in hem een van haar beste zonen, de regeering een voortreffelijk landsdienaar, de Indische Waterstaat een bekwaam architect. Doch voor zijn weduwe, die hem met onbezweken toewijding veertig jaar ter zijde heeft gestaan, en die, na het overlijden van haar oudsten zoon Basoekei, met vijf nog niet tot gevestigden stand gekomen of bezorgde kinderen achterblijft, en voor zijn vele andere nagelaten familiebetrekkingen, beteekent zijn heengaan een onherstelbaar verlies. Moge zijn werken en zijn streven zich voortplanten in de harten der jongeren.

...HADI FORSTAL...
BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...
...BOKKEMUEL EN LUT...

„HADI POESTĀKĀ”
BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MIJ
VALKENBOSCHKADE 626 — 'S-GRAVENHAGE
SAXENBURGERSTRAAT 34 — AMSTERDAM

Bij ons is verschenen:

RABINDRANATH TAGORE's
OPVOEDINGSIDEALEN

door Noto Soeroto,
met 5 illustratiën

Prijs . . . . . f 2.20

Verkrijgbaar bij alle boekhandelaren
en bij de uitgeefster.

Beoordeelingen:

„..... Stellig, Noto Soeroto deed een goed werk Tagore's opvoedingsidealen op zoo welluidende wijze bij ons in te leiden. Hier komt uit het Oosten een boek tot ons, vol gewijde idealen over opvoeding. Onze scholen mogen het zich aanschaffen, onze huiskamers het een plaatsje inruimen. Dan zullen eenigen onzer kinderen reden hebben zich te verheugen.” *(De Tijdspiegel.)*

„..... Het boekje van Noto Soeroto verdient gelezen te worden.” *(De Nieuwe Gids.)*

„..... Dit zijn maar enkele korte notities, die ik uit dit merkwaardig boekje overnam, doch ik hoop, dat velen na lezing hiervan, zich geroepen zullen voelen het werkje zelf te lezen en te bestudeeren. Voor het geluk onzer kinderen is geen moeite te groot.” *(De Holl. Lelie.)*

Bij dezelfde uitgeefster is verschenen :

LOTOS EN MORGENDAUW

door Noto Soeroto.

Gedachten voor moeder en kind, geschreven in
rhythmisch proza. Met 3 penseelteekeningen
van Jodjana en een bandstempel
van Soerjowinoto.

Prijs ingenaaid f 2.25 — Gebonden f 3.75

Bij alle boekhandelaren en bij de uitgeefster.

Beoordeelingen:

„..... Want tintelde in tal van Noto Soeroto's vorige uitingen zijn liefde voor het kind en leefden daarin tal van eigen kinderherinneringen op, in „Lotos en Morgendauw” spreken zich op aandoenlijk fijne wijze het heerlijk wonder en het mysterie uit van het zoo delicate en aantrekkelijk kinderwezen.”

(De Loods.)

„..... Koop dat boekje dus, Hollandsche vaders; koop het en smokkel het mee naar je huiskamer; smokkel het je hart binnen. Misschien brengen verzen een beetje zon in de grijze eentonigheid van je Hollandschen dag. En misschien ook hameren zij de ijskorst stuk, waaronder je ontroeringen bevroren liggen.”

(De Amsterdammer.)

„..... Er is een innigheid en een berusting, een vroomheid en een liefde in dit boekje, die ook den meest critischen lezer moeten ontroeren door schoone oprechtheid.”

(De Nieuwe Courant.)

VERKRIJGBAAR BIJ „HADI-POESTĀKĀ”:

De Nāgarakṛtāgama van Prapañca. Lofdicht op Koning Hayam Woeroek van Madjapahit. Tekst, vertaling en bespreking van Prof. Dr. H. Kern, met aantekeningen van Prof. Dr. N. J. Krom.

Gebonden . . . . . f 10.—

Inleiding tot de Hindoe-Javaansche Kunst, door Prof. Dr. N. J. Krom. Gebonden in twee deelen met 100 illustraties (afbeeldingen van monumenten, kunstvoorwerpen, etc.)

Beide deelen samen . . . f 25.—

De Bhārata-Yuddha. Een oud-Javaansch heldendicht, uitgegeven door Dr. J. G. H. Gunning. Tekstuitgave.

Prijs . . . . . f 6.—

Gewijde verhalen en legenden van Hindoes en Boeddhisten, bewerkt naar Nivedita en Coomaraswamy door Dr. Henriëtte Salomons. Met talrijke gekleurde platen naar werken van Indische artisten.

Prijs . . . . . f 6.50

In de serie „Levensschetsen van vooraanstaande Indonesiërs”, die bedoelt de jongeren op beknopte en populaire wijze bekend te maken met het leven en werken hunner voormannen, is vroeger verschenen: Pangeran Ario Noto Dirodjo, met portret, door S. Suryaningrat.

Prijs . . . . . f 0.40
